

HOCAMIZ FINDIKOĞLU

Prof. Dr. Cahit TANYOL

Her kuşak kendi öğretim, eğitim ve düşünce alanına giren kimselerle bir dünya kurar. Bizim kuşak da yazı ve düşünce hayatına girdiği zaman birtakım gözde isimlerle karşılaşmıştır. Nasıl bizden öncekilerde Sabahaddin Bey ve Ziya Gökalp, tıpkı Ahmet Hâşim, Yahya Kemal gibi birlikte akla gelirse, Sosyoloji alanında da H. Ziya Ülken ile Fındıkoğlu da aynı ortak çağrışıma sahiptir. Fakat bu iki isim, düşünce, yazı ve etkileri bakımından kendilerinden önce gelenler kadar keskin çizgilerle birbirlerinden ayrılmış sayılmazlar. Hilmi Ziya Ülken'de felsefe, Fındıkoğlu'nda ise sosyoloji ağırlık kazanır. Her ikisinin ortak yanı bir türlü yerlerini bulamamalarıdır. Ömürleri sürekli bir arayış ve yalpalanma içinde geçmiştir. Her ikisi de hocamdı. Gerçi Fındıkoğlu ile hoca-talebe ilişkim Ülken ile olan ilişkim kadar yıllarımı doldurmaz. Fakat hayat boyunca dostluk bağlantım, Fındıkoğlu ile daha derin olmuştur.

Fındıkoğlu'nun iki ana niteliği vardı. Birisi memleketimizde düşünce geleneğini kurmak, diğeri toplumculuktu. Kendisinden önce sosyal alanda çalışmış ve unutulmuş olanları arar bulur ve tanıtmaya çalışırdı. Prens Sabahattin'i politika dünyasından alıp sosyolojinin ilgi alanına o getirdi. Ahmet Rıza üzerine dikkati o çekti. Benim Sabahattin Bey üzerindeki ilk araştırmam onun teşvikiyle oldu. Sabahattin Beyin Türk Sosyologları arasına girmesini o sağladı. O güne değin Türkiye'de sosyoloji denince akla gelen tek isim Ziya Gökalp'di. Gökalp'in temsil ettiği Durkheim sosyolojisi öğretim ve eğitimin klasik tek görüşü idi. Onun dışında başka bir sosyoloji akımının olduğu bizzat Sabahattin Beyin

hayranları arasında dahi bilinmezdi. Onun sosyolojik fikirlerini savunan ve uygulamaya çalışan Mehmed Ali Şevki de kimse tarafından bilinmeyen silik bir isimdi.

Fındıkoğlu Türk sosyolojisinde Gökalp kanadını temsil etmesine rağmen bizlere Sabahattin Beyi o tanıttı, yazıları üzerinde durmamızı o öğütledi. Bu öğüt benim için çok yararlı oldu.

Sabahattin Bey'de benim düşüncemi etkileyen en önemli yan ne onun öğretim ve eğitimde «teşebbüs-ü şahsi» görüşü ve ne de yönetimde «adem-i merkezîyet» fikriydi. Onda benim yeni bulduğum, bu gün hâlâ kavgası yapılan hürriyet ve demokrasi kavramlarının gerisinde bir sosyal sınıfın olduğu düşüncesiydi. Bu burjuva sınıfıydı, Sabahattin Bey böyle bir sınıf var olmadıkça hürriyet ve demokrasi kavramlarının bir anlam taşımayacağını ileri sürüyordu. Böyle bir sınıfın tekelinde olan demokrasinin özgürlük yerine başka ülkelere ancak emperyalizmin şartlarını götürmek için bir araç olarak kullanılacağını aklına bile getirmemişti. Ona göre özel teşebbüs erbabı çağdaş uygarlığı ve çağdaş devlet anlayışını elinde tutan yeni bir soylu sınıftı. Ülkemizde bu yeni soylu sınıfın yaratılması için Türk toplumunun yapısı değişmeli diyordu. Bu ağır yükü de öğretim ve eğitim yoluyla gerçekleştirecekti.

1946 larda başlayan çok partili hayatın merkezî otoritenin despotluğunu frenleyeceği fikri herkesde ortak bir inanç halindeydi. Tek parti diktatörlüğü, tıpkı Abdülhamit istibdadı gibi, halk yığınlarında hüsrân ve aydın kesimde yığınlık yaratmıştı. İkinci Meşrutiyetteki özgürlük kavramının yerini bu dönemde siyasî partiler ve seçim sistemi almıştı. Halkın oyu ile gelen bir parlamento şef sistemini ortadan kaldırdığı gibi ona olanak da sağlamaz diye düşünülüyordu.

Nasıl Sabahattin Bey istibdada tepki olarak ortaya çıkan özgürlük kavramının ve kendisinin de katıldığı Jön Türk hareketinin boş ve havada bir kavram olduğuna inanmış ve toplumun yapısı değişmedikçe özgürlüğün gerçekleşemeyeceğini savunmuş ise, Fındıkoğlu da siyasî otoritenin baskısına karşı, toplumun organize edilmesini tek çıkar yol olarak görmüştür. Özgürlüğün şartı siyasî otoritenin kişiyi yalnız yakalamamasına

bağlıdır, «yalnız adam»ın özgürlüğü yoktur. Çeşitli meslek kuruluşları kendi içinde örgütlenmek suretiyle siyasi otorite karşısında hem bir güç olurlar ve hem de onu dizginlerler. O halde kuruluş ve özgürlük Fındıkoğlu'nun kendi deyimiyle meslek teşekküllerindedir. Tek parti diktatörlüğü her türlü meslek kuruluşlarını yasaklamak suretiyle özgürlüğü ortadan kaldırmıştır ve bu siyasi partilerin iktidar kavgalarıyla sağlanamaz.

Fındıkoğlu'nda meslek örgütlerine dayanmak fikri, hayatında bir düşünüş biçimi olmaktan çok bir sezgi ve bir davranıştı. Fındıkoğlu bu inançla meslek kuruluşlarını düşüncesinin odak noktası haline getirdi. Ona göre özgürlük, demokrasi gibi yüze zelli yıldan beri kavgası yapılan bu kavramların gerçekleşmesi ve tabana oturması ancak çeşitli meslek kuruluşlarına ait derneklerin örgütlenmesiyle mümkündü. Fındıkoğlu 1950'ye kadar geçen yıllarını böyle bir mücadele içinde sürdürdü. Muallimler Birliği'ni böyle bir düşüncenin ideal kaynağı haline getirmek istedi. O kadar ki ne evi ve ne de Üniversite onu Muallimler Birliği kadar ilgilendirdi. Kısa bir dönem de olsa Muallimler Birliğini, Ziya Gökalp'in Edebiyat Fakültesinde hayal ettiği bir ideal kaynağı haline getirdi. Hayatının tek anlamı böyle bir düşüncede toplandı. Muallimler Birliğine bağlı çeşitli kültür dernekleri kurdurdu. Fındıkoğlu'nun hayatını cemiyet sorunlarına adanmak konusunda gösterdiği fedakârlığı kendi kuşağına mensub bir başka insanda görmek hemen hemen mümkün değildi.

Fındıkoğlu kökeni Anadolu'ya bağlı aydınların prototipiydi. Davranışında, yürüyüşünde bir çeşit Anadolu aydını çelebiligi hissedilirdi. Ne batı karşısında ezik, ne de doğu içinde tuksakdı. O, Anadolu aydınının alafrangalaşmış üniversitede bir temsilcisi ve hatta tepkisiydi.

Kişisel hayatı yoktu, hayatını dernek faaliyetlerine adanmıştı. Bireyci yanını ancak öfkelendiği zaman yakalamak mümkündü. Düşüncelerinde bir inanç katılığı, inançlarında bir düşünce zenginliği vardı. Çağdaşlarına karşı çoğu zaman duygusal olmasına karşılık, bir önceki kuşakların katılmadığı fikirlerine dahi hoşgörüle bakardı. O, toplum sorunlarıyla uğraşan bir bilgin olmaktan çok, toplumcu bir insandı. Toplumcu kavramını burada

toplum sorunlarına pratik bir katkı anlamında kullanıyorum. Yanlışlığa neden olmaması için ona cemiyetçi demek daha doğru olur. Kendi düşüncelerini ve eylemlerini kişisel olarak değil, bir derneğin, bir sosyal kuruluşun arkasından sufle ederdi. Fakat öyle sanıyorum ki onun bu görüşü ve inancı zamanla kendisini büyük bir hayal kırıklığına uğrattı, ve işte o zaman Fındıkoğlu yeni çözüm noktaları ve çıkış kapıları araştırarak yerde katılaştı. Çünkü yorulmuştu; hayal kırıklığı kadar insanı yoran başka hiçbir şey yoktur.